

## „REGÉNYT FOGOK ÍRNI, VÉGTELENT, LASSAN BALLAGÓT”

Péterfy Gergely: *A B oldal*. Palatinus, Budapest, 1998

Péterfy Gergely *A B oldal* című kötetének egyik grandiózus hosszú mondatából származik a címbe emelt idézet. Valójában erről a hosszú mondatról kellene beszélnem a regény kapcsán, amely megmutatja a szerző világteremtő képességének jellegzetes jegyeit, s azért mondható grandiózusnak, mert mindezt egy mondaton belül valósítja meg. Szívesen idézném is, mert ebben olvashatók olyan érzéletes képek, amelyeknek atmoszférateremtő kisugárzásuk van, mint a költői alliterációval kezdődő: „bibliai bőrségben ballagtak haza a tehenek az úton, nyáluk sercenne csorrant az augusztusi kánikulától forró aszfaltra”, és itt van szó arról is, hogy „az egész világ csupa mágiikus összefüggés” – mégsem idézhetem. Az elején mondom el, mert bosszant a dolog: azért nem idézhetek a könyvből, mert ha ilyen sok helyesírási hibát látok kinyomtatott szövegben, ellenállhatatlan vágyat érzek arra, hogy kijavítsam őket, ez pedig ellentmond a szó szerinti idézés követelményének. Megnéztem, a kötetben föl van tüntetve, hogy ki szerkesztette, és ki a korrektor, mégis olyan érzésem támad, mintha hozzá sem nyúltak volna, a szövegben ugyanis olyan primitív helyesírási hibák maradtak, mint például: „extatikus, öccsök, koradélután, Melville-i, Erdélyi nyarak, Medárdi reggelek”, jó lett volna az is tisztázni, peronoszpórát mondunk-e vagy perenoszpórát, népiesen, és sorolhatnám még. Engem az is nagyon bosszant, ha a szövegemben nagyköjtőjel helyett kötőjel marad, a súlyosabb hibákat pedig egyenesen sértésnek szoktam venni. A dolog még visszásabb, ha tudjuk, a regény elbeszélője egy majdani értelmiségi, ógörög és latin nyelvet hallgat az egyetemen „magyar irodalommal kombinálva”. Úgyhogy mélyen együttérzek a szerzővel, hiszen már a kötetének a hátlapján is négy helyesírási hibával szerepel a kis reklámszöveg, amiről viszont egyáltalán nem lenne ildomos beszélni. Tudom, milyen nehéz pár sorban világosan megfogalmazni egy kötet tartalmát, méghozzá úgy, hogy eladható legyen, kedvcsináló az olvasáshoz. Szükségessnek tartom ezt a „műfajt” is, és nem célszerű, ha a kritikus abból indul ki vagy vitatkozik vele. Egészen egyszerűen azért, mert nem neki szól, és különben sem a szerzői munka része. Arra tehát nincs is semmilyen megjegyzésem, hogy félrevezeti az olvasót, amikor tréfás, bulis-csavargásos élményekkel teli olvasmányként akarja eladni. Zárójelben és félve azonban annyit megjegyzek, hogy én nem mernék erről a könyvről tíz sorban olyan ordító közhelyeket leírni, hogy „alaplmi”, „fontos” és „jó könyv”. Ennél minden fró több megbecsülést érdemel.

Nem tudom, mennyiben nemzedékregegy *A B oldal* – bár ezt készséggel elhiszem mindkét kritikának, amelyet olvastam róla, Csuha Istvánénak az *Élet és Irodalom* 1998. június 5-ei számában és Károlyi Csabáénak a *Holmi* 1998. októberi számában –, nem vagyok azonban benne biztos, hogy az az életérzés, az az érzelemgazdagság, amely a regény narrátorának sajátja, vagy akár az a zenei-irodalmi műveltség, amelyet felvillant, nem csupán egyetlen embernek a lelkivilágához tartozik-e. Annyi azonban bizonyos: a mai magyar prózának ahhoz a vékony rétegéhez tartozik, amely nem akarja minden bekezdés után kacagtatni a nagyérdeműt, és főként nem akar ironikus lenni, utólag

okosabbnak látszani, távolságot tartani és elhatárolódni, hanem vállalja önmagát, mindazzal az életanyaggal egyetemben, amelyet – bármilyen furcsa – nem írt le még senki. Nyilván ezért érezhetik kortársai nemzedékregeynek. Pontosan meghatározható korról szól: a nyolcvanas évekről. Egy helyen egészen konkrétan ez áll: az elbeszélő ezerkilencszáznolcvannegyben negyedikes gimnazista volt. Irigylem Károlyi Csabát, aki kulcsregényként is olvassa, és tudja, bár nem tartja fontosnak, hogy a valóságban kicsoda Sculptor és König, de még Csuha Istvánt is, aki kiemeli a szöveg referencialitását. Én sajnós „csak” szöveggént olvastam. És nem annyira nemzedékiségét, mint inkább korhűségét érzékelttem, amit már a könyv címe is sugall. Ha azt feltételezzük, hogy *A B oldal* valószínűleg a hanglemezzel B oldalra utal, nem nehéz valamiféle címmagyarázatot kitárlnunk: az A oldal a slágerek oldala, ezzel szemben a B oldal nem az olcsó, könnyen felejthető dallamoké, ezáltal válik utólag értékesebbé, újra meghallgathatóvá, mindig tartogathat valami újat. Feltevésünket csak erősíti az a tény, hogy a nagylemez a nyolcvanas években futotta ki igazi formáját, a hevenes években még forgalomban voltak a kislemezek, a kilencvenes években pedig már nem is gyártják őket. Gondoljunk bele: a CD-nek egyáltalán nincs A és B oldala, és hogy az a kifejezés, hogy „a lemez B oldala” néhány év alatt misztikus, régies hangzást kapott – ebben a kézzelfogható múltban és ugyanakkor vissza nem térően távoli világban játszódnak a regény történései is.

A regénynek áttekinthető szerkezete van, amely ugyanakkor kellőképpen bonyolult ahhoz, hogy el lehessen mondani: cselekményvezetése nem lineáris. Kerete: egy nap, a történetek a reggeltől éjszakáig tartó, fejezetekre osztott időszávon játszódnak, azon belül pedig a helyszínek váltakoznak, előbb a Frankel Leó úti lakás „reggele”, majd a Batrók Béla úti lakás „reggele”, azután a család nyaralóhelyén, Szentjánospusztán eltöltött „reggel” leírása következik, majd ugyanígy mechanikusan minden napszakban változnak a helyszínek, és minden fejezethez negyedikként egy-egy *Appendix* csatlakozik, ebben kapnak helyet a térnek és időnek ilyenfajta felosztásához nem ködöző elmefuttatások, történetek. És hogy a dolog még kissé bonyolultabb legyen, a fejezeteken, tehát az időbeni elosztáson belül nemcsak térbeli váltakozásra kerül sor, hanem időbelire is: mindig előbb kerülnek papírra az egyetemi évek történései, s csak azután, időben visszaugorva a gimnazistaévek eseményei.

Miközben ezeket a sorokat írom, nem tudok szabadulni a gondolattól, hogy Péterfy Gergely azért hozott létre ilyen világos szerkezetet, azon belül azonban kellőképpen elbonyolítottat, mert a kritikusaira gondolt: elegendő munkát adjon nekik, szerintem lelki szemei előtt egy-két grafikon is megjelent ide-oda mutató nyilakkal, mindez azért, nehogy véletlenül azt mondhassák rá, hogy hagyományos regényt írt. Még a számítógépes szövegszerkesztés diszkrét bája is megcsillan: vannak teljesen azonos, ismétlődő szöveg-egységei, nyilván ezeket is mint visszatérő motívumokat kiválóan lehetne elemezni. A korszerűség igényének megfelelni mindenekelőtt! Milyen ciki lehet, ha valakire azt mondják, „hagyományos”? Mindez azért jutott eszembe, mert nálunk hosszú évtizedeken át tartotta magát az a téveszme, hogy az, aki elbeszélőtehetség, tud történetet mondani, eleve „gyanús”, biztosan nem eléggé „művészi és elmélyült”. Zárójelben jegyzem meg, hogy vannak olyan nagyra becsült íróink, akik ma sem tudnak egy levelet megfogalmazni úgy, hogy világosan kiderüljön a szándékuk, mit akarnak közölni tulajdonképpen. Mindenféle technikákkal leplezni kell, ha valaki jól tud elbeszélni, gördülékenyen mesélni.

Nyilván minden író szembesül ezzel a kérdéssel, aki a történetiszöveget mint kihívást állítja írói attitűdjének középpontjába.

Az ilyenfajta előre eltervezett, történeten kívülről hozott szerkesztési technikák a legtöbb esetben csődöt mondanak. Hogy Péterfy Gergely tehetséges író, az is bizonyítja, hogy a konstrukció alatt nem rogy össze a regény építménye, oly ügyesen helyezi el a motívumokat a kötetben, hogy a kezdeti utalások a regény végére kifejtett egészé állnak össze. A végsőig mechanikus, konstruált szerkezet a maga töredékességével paradox módon a feszültséget is képes hosszabb távon fenntartani. Közben van idő „lassan ballagni” is, kényelmesen irodalmi utalásokat helyezni el, vagy olyan rövid történetre mekket írni, mint a csúszkálás a Duna jegén. Az utóbbi időben még két történetet olvastam a jég alá csúszás veszélyeiről, az egyik Georg Klein írása, egy túlélő élménybeszámolója a 2000 szeptemberi számában (*Harmadik látogatásom Peter Nollnál*), a másik Gion Nándor egy régebbi elbeszélése *Az anyagi vigasságból*, amelyben egy kisfiú akar kimenteni egy kutyát a befagyott folyóból, és mondhatom, Péterfy Gergely leírása mindkettővel állja a versenyt.

De „semmis” történeteink is, amikor hétköznapi dolgokat sorol, megfigyeléseket közöl, átüt az, hogy neki különleges, erőteljes tudása van a világról. Az én olvasatomban a regény ennek a tudásnak a megszerzéséről szól: egy „budai úrifű” hogyan küzd meg a saját életéért, hogyan rombolja le a jó fiú, a jó egyetemista, az értelmiségi mítoszát, hogy megtalálja önmagát.

Az önkeresés igen nagy intenzitással zajlik – ebben kétségkívül van valami heroikus. A regény egésze pedig olyan világképet sugall, amelyben a töredékesség ellenére megmaradtak a biztos támpontok. Ezeknek csak az egyikére utalok, amikor az elbeszélő Erdély-élményét említem – kissé szomorúan is, mert nem tudom, mikor írható le majd valakinek a Vajdaság-élménye ilyen bensőségesen, s ha nem írható le ily módon, vajon miért, mindezek megválaszolása nyilván szociológiai vagy lélektani tanulmányt igényelne –, azon belül is a lelkész nagyapa *végtelen* Biblia-olvasására és a nagyanya *végtelen* keresztrejtvényfejtésére: „keresztrejtvényt fejt, öt-, tíz-, húsz- és harmincéves Fülesek és egyéb rejtvényűjságok keresztrejtvényeit, külön csomóba gyűlnek a már megfejtettek, és amikor valamennyit megfejtette, megfordítja a stószot, előveszi a legrégebben megfejtettet, a megfejtéseket kiradírozza, és az egész stószot újra elkezd megfejteni”. Az elbeszélő eljut addig a gondolatig, hogy „holnap akár kedvem is volna felkelni, ha történetesen kellene valamiért”. És ilyen biztos fogódzó a regényzáró jelenet is: hogy van még kit megölelni, és az ölelésnek van értelme. Ez az elbeszélő tehetségéről és finom arányérzékéről tanúszkodó, jól szerkesztett regény ennek a felismerésnek az artikulálásától válik izgalmassá.

TOLDI Éva